

מנחות י, ג, שקציר העומר היה נעשה ביום הראשון, מחולו של המועד. ל' גינצבורג⁴³ ביקש לתקן: "... בית לחם במיסק יומא דפסחא... ", אולם הנוסח שלפנינו מקוים בכל עדי הנוסח. שלזינגר⁴⁴, רואה גם במקום זה הלכה צדוקית-קראית, וכמות שבירר שם, שהואיל ולדעת הצדוקים-הקראים אין קצירת העומר דוחה שבת ויום טוב, ומאחר שאף בחולו של מועד אסורה מלאכה, הרי שנצרך היה לקצור את העומר מערב החג. רע"צ מלמד⁴⁵, שסבר למצוא שיבושים ואי-הבנה אצל מתרגם זה, מפרש מקום זה לשיטתו, שה- מתרגם טעה בדברי המשנה (מנחות י, ג) המתארת את ההכנות שהיו עושין מערב יום טוב, וחשב שאף הקצירה נעשתה מערב יום טוב.

ברם, דין זה הובא גם במקור הלכה מימי הגאונים, ואם כי אף שם נתקשו להולמו, וביקשו לשבש ולתקן, אבל לא ראיתי מי שהעיר על הקשר בין המקורות, והוא ראוי כמובן לעיון. בהלכות קצובות (המיוחסות לרב יהודאי גאון)⁴⁶ בהלכות העומר נאמר: "העומר... והיו קוצרין אותו בערב הפסח. וממחרת הפסח היו מקריבין אותו...". קטע זה של הלכות העומר נכלל גם ב"הלכות העומר" שבמחזור ויטרי, סי' קה (עמ' 302). ר"ש הורוביץ⁴⁷, ר"ח אלבק⁴⁸ ור"מ מרגליות⁴⁹ ביקשו ליישב הלכה תמוהה זו, אם על-ידי שיבוש הכותב אם על-ידי שיבוש הנוסח. מעתה קשה לקבל דרך הסבר זו ולהניח שיבוש בשני מקורות הנראים בלתי תלויים זה בזה.

אה"ח 1234567
אוצר החכמה

4. נעל — בית יד

תרגום רות ד, ז: "שלף איש נעלו", מתורגם: "וטלע גבר ית גרתק יד ימיניה", וכן שם שם, ה. תרגום מקום זה הובא כבר על-ידי ר' נתן ב"ר יחיאל מרומא, ב"ערוך", ערך 'טלע' ב (ובמאירי יבמות קא ע"ב, וכן פירש בחינוך מצוה שלו [שכט]), כשם שהביא כמה וכמה דברים מן התרגום לרות, ראה מפתח, כרך א עמ' כח.

על פירוש זה ל"נעל" ועל תיאור זה של מעשה הקניין, כתב הרמב"ן, שהוא תרגום של הגויים. בפרשת המילואים לאהרן ובניו נאמר: "ומלאת את ידם...". (שמות כח, מא), ופירש רש"י שהוא מעניין ההקדשה והמינוי לתפקיד שהיתה נהוגה אצל הגויים Investiture, שהיתה נעשית במסירת כפפות מיוחדות לזה. על כך כתב הרמב"ן, שהביא ראיה מן השוטים: "ודע כי הענין ההוא להם יצא מן התורה שהוא אצלם קנין החליפין של בועו, וכך מתורגם להם שלף איש נעלו ששולף הגיזנט שלו והם אומרים שהגואל נתן

אה"ח 1234567

43 The Legends of the Jews, Philadelphia, 1946, Vol. 6, p. 190 n. 48 ובמהדורה העברית: "אגדות היהודים", כרך ה, עמ' 132 הע' 48. ר"י רייפמאן (הע' 25 לעיל) פירש "למחצד" — להכין את התבואה למחצד, וכבמשנה מנחות פ"י מ"ג.

44 הע' 1 לעיל, עמ' 16.

45 הע' 1 לעיל, עמ' 191.

46 מהדורת מ' מרגליות, ירושלים, תש"ב, הלכות העומר, עמ' 88.

47 בהערותיו למחזור ויטרי, עמ' 302.

48 במהדורת מרגליות, מבוא, עמ' 44.

49 הע' 45 לעיל, עמ' 44.

לבוועז וזה מנהגם הוזכר בספרי חכמיהם⁵⁰. בעלי התוספות⁵¹ מפרשים כדרך שפירש רש"י, ועוד הגדילו בעניין זה לומר ש"נעל" סתם במקרא אפשר שתהיה גם לידיים, אלא אם כן מפורש בה שהיא לרגל, כגון "של נעליך מעל רגליך" (שמות ג, ה). סיוע לפירושם הביאו מתרגום-פירוש לרות שלפנינו.

יש שטענו⁵², שאפשר להתאים תרגום-פירוש זה לדעה שבהלכה ש"נעל" לאו דווקא והקניין נעשה בכל כלי, ועוד הוסיפו שלא מצאו תרגום זה בתרגומים הידועים של הגויים, אבל לא הרגישו שאדרכא, העובדה שלא נמצא תרגום כזה בתרגומי העמים ורק בתרגום רות שלפנינו מעלה את החשד שאולי נתכוון הרמב"ן לומר שתרגום זה, תרגום של גויים הוא. מסקנה זו גם היא אינה מדויקת, לפי שמצאנו לו לרמב"ן שמביא מתרגום רות זה ללא הערה, ראה בפירושו על התורה, שמות כב, טו.

רע"צ מלמד⁵³, שחקר תרגום זה באחרונה, הגיע אף הוא למסקנה, מנימוקים אחרים (הוא הזכיר את עניין הצליבה ועניין קצירת העומר אך לא את השניים האחרים), שהתרגום הוא מאוחר, שהמתרגם כבר הכיר את התלמוד הבבלי ואת התרגומים הארמיים הידועים, ותלה זריות שונות שמצא בו באי-הבנה של המתרגם. אם כי חלק מראיותיו אינן מכריעות ויש אפשרות להסברים אחרים, מכל-מקום העניינים שנידונו כאן ושם⁵⁴ וצירופם מטה לומר, שאולי יש לראות תרגום זה בכלל אותם התרגומים לכתובים, שנשאל עליהם רב האי גאון וכתב⁵⁵: "...ועוד תרגום שאצל[כם] מגיין לכם ומי אמרו, כי מכדי יונתן בן עוזיאל לא גילה תרגום הכתובים כל עיקר, אין זה המצוי אצלכם אלא תרגום של הדין סנת...".

הערה: הריני מודה לפרופ' א. סולטמן שלאחר הדפסת המאמר הפנה את תשומת לבי למאמר: D. R. G. Beattie, 'The Targum of Ruth — A Sectarian Composition?' *JJS*, Vol. XXXVI, No. 2 Autumn 1985, הדן בעניינו של התרגום לרות. המסקנות שם אינן חד משמעיות ואין בהן לשנות מאומה מן הנאמר כאן. אי"ה אעיר על כך במקום אחר.

50 רמב"ן, פירוש התורה, שמות כח, מא. וראה אנציקלופדיה תלמודית, ערך "חליפים", כרך טו, עמ' תקע"ט.

51 דעת זקנים על התורה, שמות ג, ה; פענח רזא, שם ג, מא, וציין לזה ר"מ שטרשון, הלבנון שנה ח גליון כ (ושוב בתוך: מבחר כתבים, ירושלים תשכ"ט, עמ' רמ"ד—רמ"ה) וראה גם ר' קלמן כהנא, "חקר ועיון", א, תל-אביב, תש"כ, עמ' קכט.

52 יהודה רוזנטל, "הדרום", ל (תש"ל), עמ' 172.

53 הע' 1 לעיל.

54 על חלקם העיר כבר ר"י רייפמאן, "הדרום", כז (תשכ"ח), עמ' 200—202. מהם יש לציין את התרגום ג, ח: ואתרכיך כליפתא בשריה מן רתיחא... פלטיאל בן איש חסידא דנעץ סיפא ביו מימריה ובין מיכל בת שאול. וכן ד, כ: ונחשון הוליד ית סלמא צדיקא, הוא סלמא מן בית לחם ונטופא דבטילו בנוי פרוזבין דמותיב ירבעם חייבא על אורחי. השווה דהיי"א ב, נד, התרגום שם ובבלי תענית כח ע"א.

55 ל' גינצבורג, "גנוי שכטר", ב, ניו-יורק, תרפ"ט, עמ' 86, ועיין שם עמ' 74—75; ב"מ לוין, "אוצר הגאונים", מגילה, ירושלים, תרצ"ג, חלק התשובות סי' ז, עמ' 4—5.